

Hovdestalunds begravningsplats

Ny belysning samt förnyad allé

Antikvarisk rapport

S:t Ilians socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Hovdestalunds begravningsplats

Ny belysning samt förnyad allé

Antikvarisk rapport

S:t Ilans socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Ny belysningsstolpe.. Foto: Helén Sjökvist.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-378-1

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås 2014.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Genomförande	8
Pelarekarna.....	8
Belysning	10
Resultat	16
Referenser.....	17
Kart- och arkivmaterial	17
Otryckta källor.....	17
Litteratur.....	17
Tekniska och administrativa uppgifter	17

Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2012-13 har arbeten utförts på Hovdestalunds kyrkogård för att förbättra belysningen samt förnya en allérad. Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2012-08-06 med dnr 433-3620-12 respektive 433-3621-12. Stiftelsen Kulturmiljövård har medverkat som antikvarier på uppdrag av Västerås kyrkogårdsförvaltning.

Bakgrund

Hovdestalunds begravningsplats i Västerås invigdes 1924. Den dåvarande stadsarkitekten i Västerås, Erik Hahr, upprättade förslaget till området och ritade även det nationalromantiska begravningskapellet som kom att uppkallas efter S:t David, enligt legenden Västmanlands apostel.

Den del som först anlades för begravningsverksamhet var ett ekskogsområde, vilket sträcker sig från öster till väster i höjd med S:t Davids kapell. Hahr tog sin inspiration från de skogskyrkogårdar som vid denna tid börjat anläggas i framförallt Tyskland men även Skogskyrkogården i Stockholm som anlagts några år tidigare.

Den ursprungliga växligheten har till stor del bevarats, och gravplatserna placerades fritt inom de ramar som markförhållandena och den ursprungliga vegetationen medgav.

Inför det förestående färdigställandet skrev VLT i oktober 1923 i lyriska ordalag om kyrkogården. ”Om begravningslundens det har redan yttrats att denna kyrkogård kommer bli en ny sevärdhet i Västerås.¹ Främst för läget; moränåsen som kommer fram i Svartåns dal, men här framemot staden hejdar sig, sjunker ned och går ut till intet. På åskränet en rik vegetation av högväxta träd, under dessa buskar och på marken en rik örtflora. Slutningarna fram emot öster, söder och väster äro en sluttande åkermark, nu delvis indelad i begravningskvarter och smakfullt planterad. Gå in och se träden, ekarna framför allt. Inga skröpliga gamlingar utan friska, yviga starka träd. Mot vägen flankeras gravkapellet av två de största som parken har, verkliga praktexemplar som man icke kan önska sig bättre. Vackrast är dock krönet och västslutningen. Här visar trädfloran sitt bästa målardalskynne, såsom den gör när den får utveckla sig fritt. Ek, en och en och annan ask, alm eller smärt björk och så gran längre åt norr. Undervegetation är mest hassel i vackra bestånd, men även andra buskar. Här har den mänskliga vårdaren farit vackert fram med, tagit upp några gångar och röjt en smula i snåren för att det vackra och livsdugliga skulle få rum att utvecklas och bli yppigt, vart och ett i sin art. Utsikten över dalen, väl odlad och vacker åt alla sidor förhöjer i hög grad intrycket av skönhet och harmoni. Det är i själva verket en begravningspark, lugn och värdig som en sådan park kan bli, när naturen får göra det mesta. Denna park är att glädjas åt, desto mer som nya begravningsplatser ofta förete en kal fyrkant med ett eller annat planterat träd, som i sin gänglighet orientera sig i sina nya ensliga förhållanden.”

”Det är ett avsevärt arbete som nedlagts på det nya begravningsområdet sedan det första spadtaget togs den 1 september 1920. För det första ett omfattande arbete som nu inte synes; dräneringen. Trots sitt höga läge var platsen mycket vattensjuk, beroende på närbeläggande ännu högre belägna skogsområden. Ett flertal djupa utfallsdiken med ett djup av 2,2 meter måste grävas. Till dessa huvudledning har sedan mindre täckdiken lagts. När detta väl var gjort, tog man itu med anläggande av gångar, planteringsarbeten

¹ VLT den 19 oktober 1923.

etc. En hel del har tidigare skrivits om dessa arbeten; de stora huvudgångarna med sina alléer, viloområdena mm. I kyrkogårdens nuvarande skick kan man emellertid få ett begrepp om hur den i framtiden då planteringarna växt fram, kommer att se ut. Man fäster sig då ovillkorligen vid det såväl ur praktisk som estetisk synpunkt utomordentliga system som följts vid begravningsfältens iordningsställande. För Västerås del möter här en fullständigt ny anordning. De gamla kyrkogårdarnas stora fält, där begravning sker i ett flertal efter varandra följande rader, letar man förgäves efter. Gravfältet är här sönderdelat av ett flertal parallellt löpande gångbanor. Begravningsområdena mellan dessa gångbanor rymmer endast tvenne rader gravar och mellan dessa rader äro häckar av syren jämte enstaka träd planterade. När dessa häckar hunnit växa upp, blir varje gångbana en för sig själv sluten och vacker enhet, med en rad av gravplatser på ömse sidor. Genom detta system omöjliggörs också den ovana, som kyrkogårdsbesökare ofta ha, att ge sig in bland gravarna – ja understundom även över gravarna. Anordningen kännetecknas av en pietet för de dödas område, som med rätta torde göra skäl för beteckningen kyrkogårdskultur. Ritningarna för anläggningen i sin helhet ha som bekant utförts av arkitekt E Hahr. Anläggningens utförande ha stått under trädgårdsdirektör Anders Follmers personliga ledning. Till sitt förfogande har han under de tre år som arbetet pågått, haft en arbetsstyrka som i medeltal torde ha uppgått till 5 eller 6 man. För den som följt arbetet under dess olika faser, står det klart att en god ledning och en arbetsvillig arbetarkår här lyckats gemensamt utföra ett gediget och i förhållande till tidens längd synnerligen omfattande arbete.”

Under 1940-talet utvidgades kyrkogården såväl söderut som norrut.² Istället för det tidigare naturanpassade idealet anlades nu områden med tuktade häckar av idegran i söder och avenbok i norr vilka delar in områdena i strängt geometriskt utformade rum.

Hösten 1953 invigdes det nya kapellkrematoriet, vilket ritades av arkitekterna G Birch-Lindgren och R Holmgren.³ De första skisserna till kapellkrematorium hade upprättats redan 1937 men den långa tid som förflöt innan uppförandet gjorde att det färdiga resultatet inte har någonting gemensamt med dessa tidiga skisser.

Figur 2. Kapellkrematoriet sett från öster. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 3. Kapellkrematoriet sett från sydöst. Foto: Helén Sjökvist.

Minneslunden togs i bruk redan 1959 och är därigenom en av de äldsta i Sverige.⁴ Anläggandet av en centralplats i minneslunden godkändes av Länsstyrelsen 1980.⁵ Placeringen av evig låga samt större krans godkänns av länsstyrelsen 1992.⁶

Längst söderut har ytterligare ett område tillkommit senare. Där har planteringarna emellertid anlagts på ett mera omväxlande sätt, med fritt växande buskar och träd, något mer i linje med den ursprungliga delen av kyrkogården.⁷

² Västerås kyrkogårdsförvaltning hemsida

³ Tegel 1956, 2

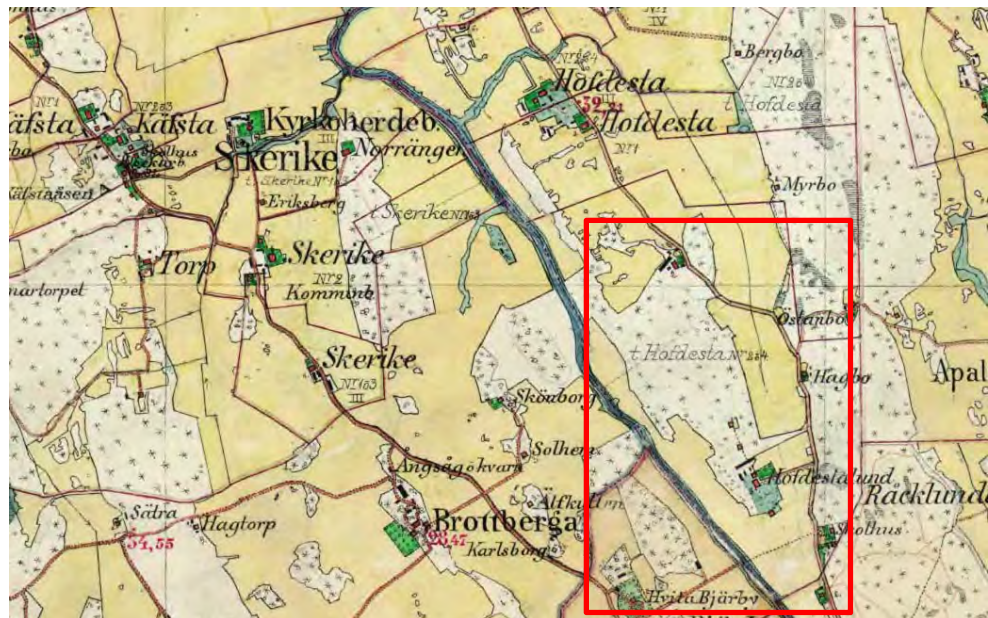
⁴ Västerås kyrkogårdsförvaltning hemsida.

⁵ Lst beslut 1980-09-05 11.393-1536-80

⁶ Lst beslut 1992-07-13 dnr 225-5351-92

⁷ Västerås kyrkogårdsförvaltnings hemsida.

Det område längst i norr som senast tagits i bruk följer dagens trend för kyrkogårdar, där exempelvis mer individuella önskemål om gravöverbyggnader kan tillgodoses. Den ursprungliga marken växlar här från åker till skog med moränmark och röjda gläntor. Kvarter med urngravar har anlagts på skogsmarken och kistgravar på den tidigare åkermarken. I nordväst finns också ett område kallat "Icke kristnas begravningsplats".

Figur 4. Området markerat på den Häradsekonomska kartan 1905-11.

Figur 5. Utsnitt av turistkarta över Västerås 1963. Källa: Västerås stad.

Genomförande

Pelarekarna

Pelarekarna i allén har under senare år börjat gå bort. Vissa luckor finns i allén och vissa borttagna träd har ersatts med pelarbokar. Samtliga 28 träd i allén har nu tagits bort och enhetligt ersatts med pelarek. I samband med att stubbar grävts och frästs bort kunde fundament och elkabel för den nya belysningen grävas ned.

Figur 6. Aktuellt område för allén, markerat med en röd ring. Grundkarta: LstGIS.

Bild 7. I pelarekallén finns vissa luckor och vissa träd hade ersatts med pelarbok, se trädet närmast till vänster och andra på höger sida. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Pelarekallén sedd mot norr från korset i kyrkogårdens södra del. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 9. Pelarekallén sedd mot söder från ekbacken. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 10. Flertalet pelarekar borttagna. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 11. Flertalet pelarekar är borttagna. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Nyplanterad allé. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Samtliga träd är ersatta med nya pelarekar. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 14. Allén sedd mot söder efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Belysning

Konceptet för ljussättningen är framtagen av Tengbom arkitekter. Man har arbetat med att belysa huvudgångstråk samt en svag ljussättning av centrala platser så som minneslund, kullen med HWC samt korset i huvudaxelns södra fond. Även konstverken Kören, Stormen stillas och Hank och stör har fått en effektiv ljussättning. Ambitionen är att ljuset från gravljus på gravarna skall framträda i mörkret men man skall ändå ha en trygg känsla då det är mörkt. En viktig utgångspunkt har varit att kunna reglera belysningen.

Den stora huvudinfarten till området är inte med i projektet. Inte heller det direkta området kring S:t Davids kapell, där man ännu inte har kommit fram till något koncept.

Det nord-sydliga huvudstråket genom begravningsplatsen har tidigare saknat belysning. Endast de trafikerade vägarna i området har varit belysta. Stråket har nu försetts med ett genomtänkt koncept, där stolparna och stolptopparna har designats av Martin Hellberg på Tengbom arkitekter för att passa Hovdestalunds kyrkogård. Stolparna i har satts med 16 meters mellanrum. Stolptopparna har ett modernt uttryck.

Vid den stora parkeringsplatsen har det sedan tidigare suttit belysning som ej varit tillräcklig i omfattning. Det har där tillkommit fler armaturer.

Vid Hoppets kapell har bland annat entrén och pergolan fått ny och förnyad belysning. Även fasaden har belysts. Vissa armaturer har behållits av antikvariska skäl men fått ny ljuskälla. Pergolan belyses numer även uppifrån, men har kvar sina äldre armaturer på pelarna. Den stolpe med en grupp av glober som står norr om kapellet har behållits men fått nya ljuskällor.

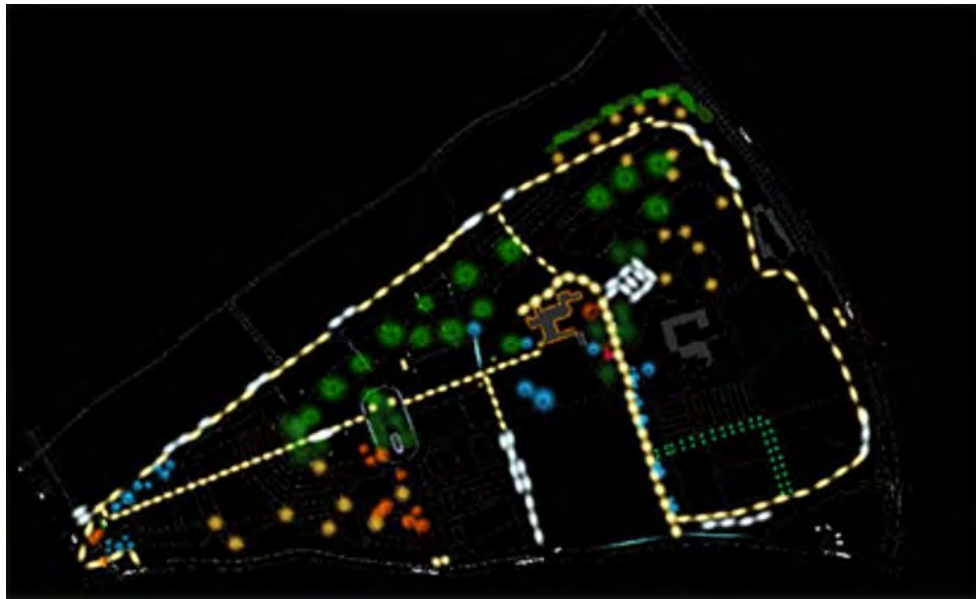
Entrépartiet till kapellet har belysts inifrån med hjälp av ljuslister för att inte skada entrépartiets antikvariska värden.

Konstverket Kören, som är integrerat i kapellets södra fasad, har fått nya spotlights med fokus på kör och solist, istället för som tidigare dirigenten.

I minneslundan, liksom vid konstverket och Hank och stör, har man tillämpat en moonlighting ljussättning. Belysningen är placerad högt i träden och belyser med diffust blåvitt ljus.

Korset i slutet av pelareksallén, som tidigare saknat belysning, och konstverket Stormen stillas har belysts nedifrån marken.

Taket över kransrummet vid kapellet visade sig vara fuktskadat, varför detta måste repareras innan man ny belysning kunde monteras.

Figur 15. Tengboms koncept för ljussättningen. Illustration: Tengbom arkitekter.

Figur 16. Parkeringen norr om krematoriebyggnaden före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 17. Parkeringen har fått förbättrad belysning med fler armaturer. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 18. Ny belysningsarmatur vid parkeringen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 19. Ny armatur utefter det syd-nordliga stråket genom kyrkogården. Särskilt framtagen för Hordestalund. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 20. Ny belysning i stråket mot kapellet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 21. Armatur före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 22. Armaturen vid kapellet med flera armar med glasglobber behövs men får annan ljuskälla. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 23. Befintlig fasadbelysning. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 24. Stora entrén belyses inifrån för att undvika uppsättning av nya armaturer exteriört. Foto: Helén Sjökvist.

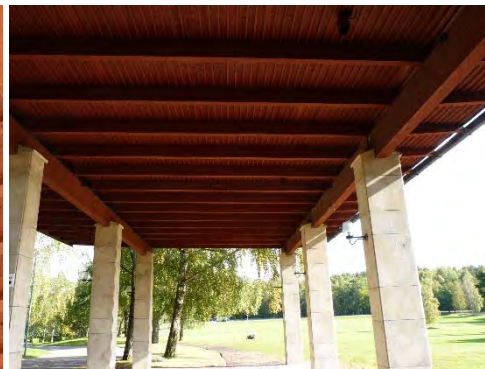
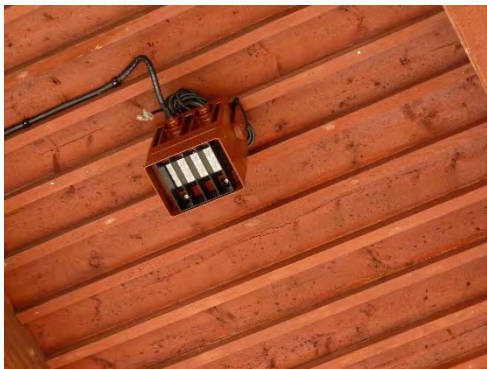
Figur 25 och 26. Pergolan före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 27. Pergolan efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 28 och 29. Det pelaruppburna partiet före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 30. Kompletterande armatur i taket, infärgad. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 31. Kompletterande armatur i taket ans högst upp till höger i bild. Armaturer på pelare är bevarade. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 32. Kören och flera andra konstverk har fått ny eller förnyad belysning. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 33. Äldre gråsvarta spotlights i vid kören. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 34. Nya spotlights monterade i samma läge som tidigare. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 35. Ny, infärgad spotlight. Foto: Helén Sjökvist.

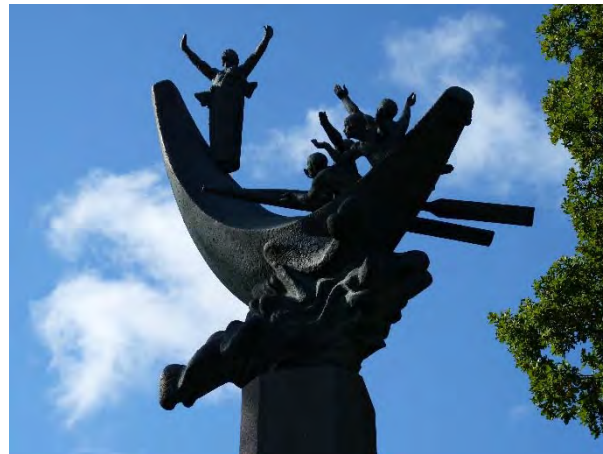
Figur 36. Ny belysning monterad i träd i minneslunden. Foto: Helén Sjökvist.

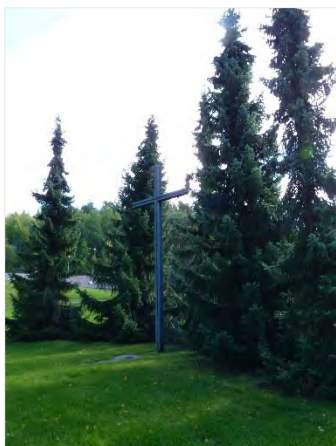
Figur 37. Armatur i björk i minneslunden. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 38 och 39. Ny belysning monteras i träden i området norr om S:t Davids kapell. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 40 och 41. Statyn "Stormen stillas" har fått ny belysning nedifrån marken. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 42. Korset som markerar slutpunkten för allén i söder har fått belysning från marken. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 43. Belysningen med grusat parti omkring armatur. Foto: Helén Sjökvist.

Resultat

I arbetet med ny belysning har man hållit en hög nivå vad gäller formgivning. Man har även följt länsstyrelsens beslut och behållit äldre armaturer som hör samman med kapellets ursprungliga gestaltning.

Vad gäller förnyelsen av allén har denna gjorts med växtmaterial som motsvarar det ursprungligt tänkta.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Häradsekonomska kartan 1905-11

Turistkarta över Västerås 1963.

Lst beslut 2011-02-02, dnr 433-2330-10.

Lst beslut 2012-08-06 dnr 433-3620-12

Otryckta källor

www.kyrkogardsforvaltningenvasteras.se

Litteratur

Västerås krematorium. Tidskriften Tegel 1956:2

Västmanlands läns tidning (VLT) 19 oktober 1923. ”Den nya kyrkogården samt gravkapellet nu färdiga för invigning”.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	12103
Länsstyrelsen dnr:	433-3620-12
	433-3621-12
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	S:t Iljan
Beställare	Västerås Samfällighet
Antikvarisk medverkan:	Helén Sjökvist
	Stiftelsen Kulturmiljövård
	Stora gatan 41
	72212 Västerås

